

Nr 233.

*Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående höjning
av räntan å lån från fonden för rederinäringens under-
stödjande; given Stockholms slott den 28 april 1916.*

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen medgiva, att å de lån, som från och med denna dag beviljas att utgå från fonden för rederinäringens understödjande, må beräknas fem procent ränta.

De till ärendet hörande handlingar skola riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Axel Vennersten.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 28 april
1916.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Efter gemensam beredning med cheferna för civil- och jordbruks-
departementen anförde chefen för finansdepartementet, statsrådet Venner-
sten följande.

I skrivelse till statskontoret har jag, med förmälan att fråga
uppstått, huruvida icke med hänsyn till rådande förhållanden nu gällande
räntesatser å lån från manufakturförslagslånefonden och fonden för
rederinäringens understödjande jämte andra dylika av statsmedel ut-
gående lån skäligen borde höjas, anmodat statskontoret att till Kungl.
Maj:t inkomma med det yttrande och förslag i ämnet, vartill omständig-
heterna föranledde.

Statskontoret.

Med anledning härav har statskontoret i skrivelse den 14 januari
1916 anført följande.

»Vad först beträffar de lån, som utlämnas från de under statskontorets förvaltning stående statens utlåningsfonder, äro i enlighet med av Eders Kungl. Maj:t och riksdagen i sådant avseende meddelade bestämmelser för närvarande följande räntesatser gällande, nämligen:

för lånen från rederilånefonden, hantverkslånefonden, torvindustrialånefonden, jordförmedlingsfonden och allmänna nyodlingsfonden 4 procent;

för lånen från lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby 4½ procent eller, därest lån från nämnda fond innehavas av andra än statstjänare, 5 procent;

för lånen från odlingslånefonden, egnahemslånefonden och fiskerilånefonden, 3.6 procent; samt

för lånen från norrländska nyodlingsfonden 3 procent.

Å de från avelsstolånefonden utlämnade lånen beräknas icke någon ränta.

Angående de lån, som beviljats från manufakturförlagslånefonden, har Eders Kungl. Maj:t bestämt räntesatsen till 4½ procent.

Beträffande därefter den uppkomna frågan, om en förhöjning av räntan å lån från förenämnda fonder skulle kunna anses av nu rådande förhållanden betingad, torde till en början få framhållas, att lånen äro avsedda att bereda understöd åt vederbörande företag och att den å lånen nu utgående låga räntan givetvis blivit beräknad med hänsyn härtill. Denna lånens karaktär av understöd bör naturligtvis allt fortfarande få bibehållas.

Med fäst avseende på den nu gällande allmänna räntefoten har statskontoret emellertid icke kunnat undgå att finna, att räntan å ifrågasvarande lån knappast står i riktigt förhållande till densamma. På grund härav och då, så vitt statskontoret kan finna, den nuvarande höga allmänna räntefoten måste anses komma att för en längre tid framåt bliva gällande, vill det därför synas statskontoret, som skulle en lämpligen avvägd förhöjning av de hittills bestämda räntesatserna för lånen kunna anses vara av omständigheterna påkallad och låta sig även väl förena med statskontorets ovan uttalade uppfattning, att lånen äro att betrakta såsom understöd.

Härtill kommer vidare den omständigheten, som torde böra tagas i betraktande vid bedömande av föreliggande fråga, att räntan å de medel, staten för tillgodoseende av olika ändamål har att genom upplåning anskaffa, måste numera beräknas betydligt högre än hittills.

Med erinran, att en ränteförhöjning endast skulle kunna avse sådana lån, som hädanefter komma att från fonderna beviljas, anser

statskontoret en ränteförhöjning med $\frac{1}{2}$ procent för de lån, som hädanefter kunna komma att beviljas från fonderna, i allmänhet vara av förhållandena betingad; dock så att räntan icke i något fall torde böra överstiga 5 procent.

Beträffande emellertid lånen från manufakturförlagslånefonden, vilken fond icke bildats av lånemedel, och där räntan, såsom ovan sagts, nu är $4\frac{1}{2}$ procent, vill statskontoret framhålla, att dessa lån i många fall torde komma att beviljas till understödjande av en verksamhet, som långt ifrån att draga fördel av nuvarande förhållanden, i stället för närvarande lär kämpa med betydligt större svårigheter än vanligt och att det därför med skäl synes kunna ifrågasättas, om den av statskontoret förordade allmänna ränteförhöjningen bör vinna tillämpning även å lån från denna fond.»

*T. f. stats-
kommissarien
N. G. Spil-
hammar.*

Från statskontorets beslut i förevarande fråga var t. f. statskommissarien, ombudsmannen hos ämbetsverket N. G. Spilhammar skiljaktig och yttrade:

»Redan på den grund att, såsom majoriteten framhållit, manufakturförlagslånen i många fall torde komma att beviljas till understödjande av en verksamhet, som under nuvarande förhållanden lär kämpa med väsentligt större svårigheter än vanligt, anser jag, att någon ränteförhöjning beträffande ifrågavarande lån icke bör förekomma.

I huvudsak detsamma synes mig kunna anföras beträffande lånen från hantverkslånefonden och fiskerilånefonden.

Vad angår de lån, som komma att utlämnas från statens utlåningsfonder i övrigt, tillåter jag mig framhålla, att vissa av dessa lån — jag tänker närmast på egnahemslånen, odlingslånen och lånen från Mörbyfonden — omfatta en mycket lång lånetid, 20 år eller mer. Innan någon tid förflutit efter det nuvarande krigstillståndet upphört, synes mig därför någon ränteförhöjning beträffande sådana lån icke böra äga rum.

Mot förhöjning av räntan å de i allmänhet långa lån, som avse att främja landets uppodling, vare sig genom nyodling eller genom förbättring av odlad jord, synes mig jämväl särskilt tala den omständigheten att billiga lån i sådant syfte torde kunna betraktas såsom måhända rätt kraftiga medel mot den emigration man eljest söker göra allt för att hämma.

Ej heller kan jag finna, att räntan bör höjas för lån till en verksamhet, som om än för tillfället dess konjunkturer kunna anses någorlunda tillfredsställande, dock, på grund av den erfarenhet man därom

vunnit, måste anses intaga en tämligen oviss ställning. Jag syftar här på de lån, som utlämnas från torvlånefonden.

Med hänsyn till det utvecklingsstadium, på vilket torvindustrien för närvarande befinner sig och den betydelse för landet man vill tillmätta denna industri, synes mig densamma i högre grad än annan statslåneunderstödd verksamhet vara i behov av verksam hjälp.

I allmänhet kan jag sålunda icke finna den ifrågasatta ränteförhöjningen för närvarande påkallad till förhindrande av förment alltför stor uppooffring från statens sida för understödjande av den olika verksamhet man med lånen vill främja.

Beträffande emellertid de jämförelsevis kortvariga lånen från rederilånefonden torde en dylik förhöjning, med hänsyn till det ofantliga uppsving rederinäringen under nu rådande förhållanden i det stora hela vunnit, kunna vidtagas utan men för det syfte, man med dessa lån vill vinna.»

Härefter har kommerskollegium på grund av remiss den 29 februari 1916 avgivit utlåtande, varmed överlämnats från styrelserna för Sveriges redareförening och Sveriges allmänna sjöfartsförening samt Sveriges hantverksorganisation infordrade yttranden.

Styrelserna för Sveriges redareförening och Sveriges allmänna sjöfartsförening hava förklarat sig, vad rederilånen angår, icke hava något att erinra mot en ränteförhöjning av en halv procent, förstnämnda förening dock under förutsättning att den höjda räntesatsen blir gällande endast tillsvidare och åter sänkes, då inom penningmarknaden inträffande förändringar kunna därtill föranleda. Styrelsen för Sveriges hantverksorganisation har, under framhållande av svårigheterna för många hantverkare och mindre industriidkare, vilka erhållit lån från hantverkslånefonden, att verkställa de erforderliga amorteringarna och räntebetalingarna, avstyrkt en förhöjning av räntan å sistnämnda lån.

För egen del har kollegium med avseende å de lånefonder, som tillhöra området för kollegii verksamhet, nämligen hantverkslånefonden, manufakturförlagslånefonden, torvlånefonden och rederilånefonden, anfört följande:

»I likhet med statskontoret är kollegium av den uppfattningen, att lån ur de ifrågavarande fonderna i första hand avse att bereda understöd åt vederbörande företag och att denna karaktär allt fortfarande bör bibehållas. På grund härav synes det också kollegium naturligt, att lånen även härefter utlämnas mot en ränta, som är lägre än den allmänna låneräntan.

*Kommers-
kollegium.*

Beträffande hantverkslånefonden, som avser att bereda låneunderstöd åt idkare av hantverk och därmed jämförlik mindre industri för inköp av arbetsmaskiner, motorer och andra arbetsredskap, vill kollegium framhålla, att de föremål, för vilkas betalande låneunderstöden äro avsedda, på grund av de rådande förhållandena i regel undergått en icke oväsentlig prisstegring, som har till följd, att vederbörande låntagare blir nödsakad att för dessa föremåls anskaffande underkasta sig en större skuldsättning än som skulle varit av behovet påkallad under normala förhållanden. En samtidigt med denna prisstegring inträdande ränteförhöjning å statens låneunderstöd skulle sålunda på dubbelt sätt betunga låntagarna. Syftet med hantverkslånefonden är icke blott att bereda hantverkare, som kunna ställa erforderlig säkerhet för fullgörandet av ränteinbetalningar och amorteringar, möjlighet att med hjälp av billiga lån utvidga sin rörelse, utan även att genom ett lämpligt urval bland de lånesökande vid lånefördelningen stödja just dem, som, vare sig på grund av personlig förmåga eller yrkets beskaffenhet, synas äga de bästa förutsättningarna att från nationalekonomisk synpunkt genom utvidgningar av sin egen rörelse avsevärt bidraga till hantverkets befrämjande i allmänhet. På grund därav synas lånen böra göras så eftersträfvansvärda, att de kunde draga till sig ett för åstadkommande av ett gott urval tillräckligt antal sökande.

Förutom den ovannämnda, större skuldsättning förorsakande fördyringen av de föremål, till vilkas anskaffande hantverkslånefonden avser att bereda understöd, synes det kollegium särskilt vara av vikt, att hänsyn toges till det för många hantverkare och mindre industriidkare betryckta läget och de av Sveriges hantverksorganisation i infordrat yttrande påpekade svårigheterna för en del nuvarande låntagare att verkställa amorteringar och ränteinbetalningar. Förhållandena synas kollegium för närvarande vara sådana, att de åtgärder, som under normala förhållanden igångsatts för hantverkets stödjande, bland vilka åtgärder är att räkna hantverkslånefondens inrättande, ej nu böra försvagas till sina verkningar utan i stället om möjligt göras än verksammare. Av ej oväsentlig betydelse för ett arbete i sist nämnda riktning är just bibehållandet av den till hantverkslånefondens fördel större ränteskillnad, som, i motsats till vad fallet varit under de tidigare åren av fondens tillvaro, nu förefinnes i förhållande till den allmänna låneräntan.

Vad här sagts angående hantverkslånefonden torde gälla i huvudsak jämväl om manufakturförlagslånefonden. Inom några industrier har visserligen genom krigskonjunkturerna skapats möjlighet till en storartad utveckling, men i regel torde man inom industrien lika väl som inom

hantverket arbeta under tryckta förhållanden, som mer än väl motivera bibehållandet av den fördel, som ligger i den låga nu gällande räntan å manufakturförlagslån. Kollegium ansluter sig härvidlag till vad statskontoret i förevarande avseende yttrat, att dessa lån i många fall torde komma att beviljas till understödjande av en verksamhet, som långt ifrån att draga fördel av nuvarande förhållanden, i stället för närvarande läser kämpa med betydligt större svårigheter än vanligt. För manufakturförlagslånefonden tillkommer vidare, att fondens tillgångar icke utgöras av lånemedel, för vilka statsverket har att betala ränta, på grund varav medlens anskaffande icke vållar statsverket större kostnader för närvarande än under normala förhållanden.

I avseende å torvlånefonden synes det kollegium böra beaktas, att torvindustrien jämväl under normala förhållanden haft ej obetydliga svårigheter att övervinna för att kunna i enlighet med lånevillkoren fullgöra sina förbindelser. För landets ekonomiska oberoende av utlandet torde det vara av stor betydelse, att denna industri ej hämmas i sin utveckling. En höjning av låneräntan skulle emellertid enligt kollegii uppfattning komma att verka hämmande på ett sätt, som ej motvägdes av den i förhållande till lånens giltighetstid sannolikt tillfälliga prisstegring å torvindustriens produkter, som på grund av de nuvarande förhållandena inträtt.

På grund av vad kollegium här sålunda anfört, finner sig kollegium böra avstyrka en höjning av räntan å låneunderstöd från hantverkslånefonden, manufakturförlagslånefonden och torvlånefonden.

Beträffande rederilånefonden däremot har kollegium i likhet med de i saken hörda sammanslutningarna icke något att invända mot en ränteförhöjning med $\frac{1}{2}$ procent.»

Fullmäktige i riksgäldskontoret, som härefter lämnats tillfälle att avgiva yttrande i ärendet, har i skrivelse den 30 mars 1916 anfört bland annat:

Fullmäktige i
riksgälds-
kontoret.

»Fullmäktige vilja till en början lämna några uppgifter angående de belopp, som från riksgäldskontoret tillhandahållits såsom kapitalökning för ifrågavarande fonder, ävensom angående den effektiva räntan å statens lån vid de tider, då dessa fonder tillkommit.

Till odlingslånefonden (ränta 3.6 procent) har under åren 1886—1915 från riksgäldskontoret utbetalts i runt tal sammanlagt 6,250,000 kronor, till torvindustrilånefonden (ränta 4 procent) under åren 1903—1912 3,500,000 kronor, till rederilånefonden (ränta 4 procent) under åren 1904—1912 15,000,000 kronor, till egnahemslånefonden (ränta 3.6 pro-

cent) under åren 1905—1915 48,560,000 kronor, till fiskerilånefonden (ränta 3.6 procent) under åren 1907—1915 1,735,000 kronor, till norrländska nyodlingsfonden (ränta 3 procent) under åren 1907—1914 1,305,000 kronor, till jordförmedlingsfonden (ränta 4 procent) under åren 1908—1915 3,100,000 kronor, till hantverkslånefonden (ränta 4 procent) under åren 1911—1915 200,000 kronor, till fonden för tjänstemannasamhället i Mörby (ränta $4\frac{1}{2}$ à 5 procent) under åren 1912 och 1913 1,130,000 kronor, till täckdikningslånefonden (ränta 4 procent) under åren 1914 och 1915 400,000 kronor och till allmänna nyodlingsfonden (ränta 4 procent) under år 1915 100,000 kronor.

Till kapitalökning för nu nämnda fonder har sålunda till och med år 1915 från riksgäldskontoret utbetalts sammanlagt i runt tal 81,280,000 kronor.

Den effektiva räntan å de statslån, som upptagits vid de tider, då ovannämnda fonder tillkommit, har utgjort: för 1886 års lån 3.862 procent, för 3.6 procent lånet (upplagt år 1887) 3.709 procent, för 1904 och 1906 års lån 3.643 procent, för 1907 års lån 3.77 procent, för 1908 års lån 3.87 procent, för 1911 års lån 4.005 procent, för 1913 års lån 4.805 procent och för 1914 års lån 5.05 procent.

I ett den 18 februari 1915 till Eders Kungl. Maj:t avgivet yttrande över sakkunniges för utredning av egnahemsfrågan betänkande framhöllo fullmäktige, att vid avgörande av frågan angående räntefoten å egnahemslån de statsfinansiella synpunkterna enligt fullmäktiges mening borde vara de avgörande. Vid fastställande av räntefoten för dessa lån borde sålunda tillses, att statens egna utgifter för anskaffande genom upplåning av erforderliga medel bleve täckta. Bibehållandet av den gällande låga räntesatsen å ifrågavarande lån skulle för staten medföra ej obetydlig förlust, ett förhållande, som enligt fullmäktiges åsikt ju förr dess hellre borde leda till ett brytande med det rådande systemet.

Fullmäktige uttalade vidare att under då rådande förhållanden statens kostnader för ifrågavarande lånerörelse icke kunde täckas med mindre räntan å lånen bestämdes till minst 5 procent. Då de ekonomiska förhållandena för det dåvarande vore exceptionellt ogynnsamma och någon lättnad enligt fullmäktiges mening kunde väntas, sedan normala förhållanden efter krigets slut inträtt, ansåge sig emellertid fullmäktige, med hänsyn till att räntefoten å egnahemslånen avsåges att gälla för en tid framåt, kunna tillstyrka, att nämnda räntefot bestämdes till lägst $4\frac{1}{2}$ procent.

Vid övervägande av nu föreliggande fråga anse sig fullmäktige böra inskränka sig till att beakta densamma ur statsfinansiella synpunkter.

Fullmäktige vilja sålunda ej ingå på ett bedömande av, huruvida med hänsyn till de ändamål, ifrågavarande fonder äro avsedda att befrämja, andra synpunkter i vissa fall böra föranleda särskilt billiga lånevillkor.

Att frågan om räntefoten å utlåningsfonderna för staten är av icke ringa vikt, framgår av fullmäktiges ovan lämnade utredning, enligt vilken för nu ifrågavarande fonder från riksgäldskontoret utbetalats sammanlagt över 81,000,000 kronor. Med all sannolikhet komma även för framtiden betydande belopp att för dessa fonder anvisas av lånemedel. Oaktat en eventuell förhöjning av gällande räntefot icke torde böra avse andra lån än dem, som hädanefter utlämnas från fonderna, måste frågan om räntefoten dock anses hava avsevärd betydelse för staten.

Sedan fullmäktige avgåvo sitt ovan åberopade utlåtande, hava förhållandena å penningmarknaden ingalunda förbättrats, snarare tvärtom. Till följd därav gäller fortfarande — och i ännu högre grad — vad fullmäktige där yttrade om att räntan å lån från statens utlåningsfonder måste sättas till minst 5 procent för att statens kostnader för dess utlåningsrörelse skulle bliva täckta. Då härtill kommer, att — såvitt nu kan bedömas — den tid, då någon lättnad å penningmarknaden kan vara att vänta, torde vara långt avlägsen, i varje fall längre än fullmäktige vid avgivande av sitt ovan åberopade yttrande föreställde sig, anse fullmäktige, att räntan å statens utlåningsfonder icke bör, åtminstone för en avsevärd tid framåt, bestämmas lägre än till 5 procent.»

Principiellt sett finnas starka skäl, som tala för, att på grund av den allmänna räntestegringen jämväl räntan å de lån, som utlämnas från statens utlåningsfonder, höjes. Också har på chefens för civildepartementet föredragning Kungl. Maj:t i särskilda propositioner den 21 januari 1916 angående anslag till allmänna järnvägslånefonden för femårsperioden 1917—1921 samt avsättning till fonden för bibanor i vissa delar av riket föreslagit, bland annat, att å lån, som utlämnas från nyssnämnda fonder, måtte beräknas ränta efter 5 procent i stället för såsom förut 4 1/2 procent. Riksdagen, som bifallit dessa propositioner, har därvid godkänt den föreslagna ränteförhöjningen.

Vad beträffar de fonder, varom nu är fråga, vill jag emellertid för närvarande inskränka mig att förorda det av samtliga hörda myndigheter utan meningsskiljaktighet understödda förslaget att höja räntan å lån ur rederilånefonden. Beträffande höjningens storlek ansluter jag mig till riksgäldskontorets senaste förslag, enligt vilket räntan skulle från 4 procent höjas med 1 procent till 5 procent.

Övriga av statskontoret omförmälda fonder synas vara av den

natur, att en förhöjning av räntan å därifrån utgående lån bör föregås av en sorgfällig prövning för utrönande, vilken inverkan en ränteförhöjning skulle få med avseende å ändamålet med ifrågavarande fonder. Då, enligt vad jag inhämtat, i fråga om den ur statsfinansiell synpunkt viktigaste fonden nämligen egnahemslånefonden ävensom den betydande torvindustrilånefonden framställningar föreligga, avseende vissa ändringar i villkoren för åtnjutande av lån från dessa fonder, vilka framställningar torde föranleda avlåtagandet av propositioner till en kommande riksdag, synes mig lämpligast att i sammanhang med prövningen av omförmälda framställningar jämväl taga i övervägande, huruvida någon ökning av räntan å de från dessa fonder utgående lånen bör äga rum. Under sådana omständigheter och då resultatet av denna prövning kan vara vägledande jämväl för bedömande av frågan om ökning av räntan å lån från de statens övriga utlåningsfonder, som i detta sammanhang kunna komma i betraktande, synes mig lämpligt att även beträffande sistnämnda fonder låta ett avgörande i nu ifrågavarande avseende något anstå.

Då jag förut denna dag hemställt, att vissa bolag och enskilda personer, som därom ansökt, måtte ur rederilånefonden tilldelas lån till av mig angivna belopp, torde böra bestämmas, att, därest förhöjning av räntan kommer till stånd, densamma skall tillämpas å de rederilån, som från och med denna dag beviljas.

På grund av vad jag sålunda anfört får jag alltså hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att å de lån, som från och med denna dag beviljas att utgå från fonden för rederinäringens understödjande, må beräknas fem procent ränta.

Vad föredragande departementschefen sålunda hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämde, behagade Hans Maj:t Konungen bifalla; och skulle proposition till riksdagen avlåtas av den lydelse, bilagan litt. . . . vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Georg Sjöcrona.